

Maria Loyola Opiela SBDNP

Katechizm według bł. Edmunda Bojanowskiego – pedagogia katechezy rodzinnej

Bł. Edmund Bojanowski (1814–1871), literat i badacz kultury, społecznik, założyciel ochronek wiejskich dla dzieci i Zgromadzenia Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej, pozostawił cenne wskazania, pomoce, przykład nauki i świadectwo życia wiarą. Ważne jest ich wykorzystanie w katechezie rodzinnej z całą oryginalnością integralnego ujęcia treści katechizmu w powiązaniu z tajemnicami natury i polską obrzędowością. Tak rodzina w codzienności życia może realizować swą funkcję wychowawczą, oddziałując na całego człowieka, kształtować jego umysł, wolę, uczucia oraz uwzględniając religijny i moralny obszar wychowania według zasady „w zdrowym ciele zdrowy duch”.

1. Podstawy opracowania wskazań pedagogicznych bł. Edmunda Bojanowskiego

Bł. Edmund Bojanowski pozostawił bardzo bogaty zasób spuścizny piśmiennej. Na jej zawartość składają się rękopisy, które zostały już opracowane i wydane. Są to dzienniki¹ i korespondencja², Reguła³ oraz publikacja stanowiąca edycję krytyczną zbioru luźnych notatek⁴, na której pod-

¹ *Korespondencja Edmunda Bojanowskiego z lat 1829–1871*, t. I–II, oprac. L. Smółka, Wrocław 2001.

² E. Bojanowski, *Dziennik*, t. I–IV, oprac. L. Smółka, Wrocław 2009.

³ *Reguła Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Boga-Rodzicy-Dziewicy Niepokalanie Poczętej*, drukiem N. Kamińskiego i Spółki, nakładem E. Bojanowskiego, Poznań 1867.

⁴ E. Gigilewicz, M.L. Opiela (red.), *Prace, szkice i notatki Edmunda Bojanowskiego. Inedita*, t. I–II, Lublin 2016.

stawie opracowano *Kompendium edukacyjne E. Bojanowskiego*⁵. Notatki te są bogatym źródłem poznania jego myśli pedagogicznej i wskazań metodycznych, a pozostałe źródła dają obraz jego motywacji, kierunku podejmowanych działań, współpracy z innymi i wdrażania w praktykę koncepcji ochrony osoby i rodziny przez wychowanie. Podjęte analizy i tradycja posługi sióstr słuźebniczek, które przez ponad 170 lat realizują jego wskazania, pozwalają odczytywać je na nowo w aktualnych uwarunkowaniach miejsca i czasu.

W kontekście *Dziennika i Korespondencji* treściami luźnych notatek Bojanowskiego od lat 60. XX wieku interesowali się naukowcy z KUL, którzy starali się o właściwe odczytanie i opracowanie jego pism pedagogicznych, by określić teoretyczne podstawy wychowania w całym kontekście ich praktycznej realizacji. Po beatyfikacji Edmunda Bojanowskiego, której 13 czerwca 1999 roku dokonał Jan Paweł II w Warszawie, we współpracy Zgromadzenia Sióstr Słuźebniczek BDNP z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II podjęto opracowanie rękopisów jego notatek, badanie ich treści i przygotowanie edycji krytycznej. Prace prowadzone przez interdyscyplinarny zespół badaczy służyły odczytaniu myśli pedagogicznej z notatek Bojanowskiego i historii dzieła, które stworzył, oraz opracowaniu teoretycznych i praktycznych wskazań edukacyjnych. To stało się podstawą rekonstrukcji w 2008 roku programu wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej Bojanowskiego, a następnie programu integralnej pedagogiki przedszkolnej⁶.

Zaawansowanie prac edytorskich, wdrażanie w praktyce programu wychowania przedszkolnego i potrzeba wykorzystania kolejnych materiałów w doskonaleniu działań wychowawczych wymagały kontynuacji badań. Kard. Zenon Grocholewski, postulator w procesie kanonizacyjnym bł. Edmunda Bojanowskiego, akcentował konieczność wydobycia z jego pism wskazań dotyczących wychowania moralnego i religijnego. Wskazując na zagrożenia wychowania, zwracał uwagę, że nie można *po- minąć propagowanego [obecnie] relatywizmu moralnego odnoszącego się do podstawowych wartości życia ludzkiego. W perspektywie wychowania*

⁵ M.L. Opiela (red.), *Kompendium edukacyjne Edmunda Bojanowskiego*, Episteme, Lublin 2016.

⁶ M. Opiela, *Integralna pedagogika przedszkolna w systemie wychowania Edmunda Bojanowskiego. Kontynuacja i zmiana*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, w: <http://hdl.handle.net/20.500.12153/1327>.

podstawowym pytaniem jest: *Do czego wychować? Według jakiego modelu? Wspomniany relatywizm burzy więc sam fundament wychowania. (...) Dzisiaj dzieci i młodzież są rzucań na pastwę ogromnej ilości scen i propagandy antywychowawczych w środkach masowego przekazu*⁷. Jednak z przekonaniem podkreślał, iż *wobec wspomnianych zagrożeń nie-*

Prawdziwe wychowanie stawia sobie za cel ukształtowanie osoby ludzkiej w odniesieniu do jej celu ostatecznego. |

*jako ich antidotum jawi się wizja wychowania chrześcijańskiego, które ze strony Kościoła było zawsze pojmowane w sensie integralnym*⁸. Stąd do grona badaczy w 2011 roku dołączył ks. dr hab. Andrzej Kiciński i rozpoczęto analizy nad materiałem dotyczącym treści katechizmowych.

Analizy tekstów źródłowych i opracowywanie ich dokonywało się zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym. Naukowcy z różnych dyscyplin zaangażowani w realizację projektów badawczych włączali się w prace Komisji Wychowania Zgromadzenia Sióstr Służebniczek BDNP w sekcji przedszkolnej i katechetycznej. Efekty tych działań stanowią podstawę do wypracowania wskazań i materiałów metodycznych ważnych dla sióstr służebniczek oraz współpracujących z nimi osób i podmiotów przygotowanych do prowadzenia działalności opiekuńczo-wychowawczej, oświatowej i apostołskiej w Polsce i w różnych krajach na świecie. W odpowiedzi na wyrażane zapotrzebowanie udostępnienia programu wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego dla podmiotów edukacyjnych w innych krajach na świecie opracowano i udostępniono go w otwartym dostępie w ośmiu językach⁹.

Podstawą było ustalenie teoretycznych założeń, zadań, treści, form, metod i środków integralnego wychowania człowieka na wartościach katolickich jako pomoc w urzeczywistnianiu jego człowieczeństwa. Chodzi o wspomaganie całościowego procesu rozwoju samodzielności

⁷ Z. Grocholewski, *Integralne wychowanie według bł. Edmunda Bojanowskiego*, w: *Służyć i wychowywać do miłości. Błogosławiony Edmund Bojanowski – wychowawca i apostoł laikatu*, red. M.L. Opiela, A. Smagacz, S. Wilk, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009, s. 21.

⁸ Tamże, s. 22.

⁹ <https://siostry.net/program-wychowania-wg-koncepcji-bl-edmunda-doczekal-sie-5-wersji-jezykowych>.

i dojrzałości osoby przez przygotowanie jej do życia w społeczeństwie, do odpowiedniej realizacji potrzeb i dokonywania właściwych wyborów życiowych zgodnie z prawem i obyczajowością katolicką. Po edytorskich badaniach źródeł ks. Kiciński jasno odpowiedział na pytanie: *Czy bł. E. Bojanowski napisał katechizm? Odpowiedź musi być jednoznaczna: że jako druk zwartego nie opublikował katechizmu. Niemniej trwające prace badawcze nad jego działalnością literacką, a zwłaszcza nad tekstami pedagogicznymi, wykazały, że istnieją duże fragmenty jego prac, które są wprost zatytułowane „katechizm”. (...) Z bogactwa spuścizny literackiej pozostawionej przez bł. E. Bojanowskiego warto wydobyc także katechizm, aby ubogacić współczesną literaturę pedagogiczną i katechetyczną*¹⁰. W opracowaniu treści religijnych dla celów katechizmowych ważne było określenie kontekstu pedagogicznego, w jaki były one wpisane według koncepcji Bojanowskiego.

2. Znaczenie rozwoju religijno-moralnego w integralnym wychowaniu osoby

Edmund Bojanowski wskazywał, iż w całościowym wychowaniu dziecka od pierwszych lat życia najważniejszy jest cel ostateczny, czyli wychowanie człowieka nie tylko na perspektywę najbliższej przyszłości, lecz na całe życie i na wieczność. Ujmował to jednoznacznie: *Jak najwyższym celem wychowania jest, aby człowiek stał się obrazem i podobieństwem Boga na ziemi, tak lud, głęboko tenże cel pojmując, obrał dla dziecięcia wzór jedyny Wcielonego Boga, Zbawiciela świata. Od samego powicia naśladowanie Jego zaczyna i w pierwszych latach właśnie, kiedy zmysłowe wrażenia skuteczniejszym są środkiem nad wszelką przedwczesną naukę, lud daje dziecięciu ciągłe przypomnienia pierwszej młodości Zbawiciela. Jeżeli zatem znajdujemy częste upodobanie w naśladowaniu choćby najdrobniejszych spraw wielkich ludzi, jakże pięknie pojął lud wpływ wychowawczy, gdy dziecięciu, od samego jego przyjścia na świat, każe naśladować Zbawiciela*¹¹.

Kościół w swoim nauczaniu potwierdza, że *prawdziwe wychowanie stawia sobie za cel ukształtowanie osoby ludzkiej w odniesieniu do jej celu*

¹⁰ A. Kiciński, *Katechizm według bł. Edmunda Bojanowskiego*, „Roczniki Pedagogiczne” 9 (45) numer specjalny 2017, s. 68.

¹¹ M. L. Opiela (red.), *Kompendium edukacyjne...*, dz. cyt., s. 41–42.

ostatecznego¹², a harmonijny rozwój osobowości ludzkiej stopniowo odślania w człowieku Syna Bożego¹³. To bardzo ważne aspekty integralnego wychowania. Dlatego zostały podjęte analizy pedagogiczne prowadzące do wykorzystania spuścizny Bojanowskiego dla doskonalenia praktyki wychowania. *Każde dziecko od pierwszych chwil życia potrzebuje wprowadzenia w relacje z Bogiem i ludźmi, by rozwijając w pełni wszystkie swe możliwości, żyjąc w wierze, miłości, prawdzie i wolności, budowało ład w sobie i wokół siebie, stając się coraz bardziej wyrazistym obrazem i podobieństwem Boga na ziemi*¹⁴. Bojanowski, czerpiąc z mądrości ludowej, obserwacji i doświadczeń wychowawczych oraz dostępnej w owym czasie wiedzy, formułował wskazania wychowawcze. Zbierał zatem *opowiadania, bajki, powiastki, legendy, klechdy, przysłowia i pieśni. Dokonał opisu wielu zabaw, obrzędów i czynności, proponując konkretne działania, podawał sposoby ich wykorzystania w procesie wychowania dziecka oraz wpływu na otoczenie*¹⁵.

Polecane przez bł. Edmunda Bojanowskiego metody i środki wychowania dotyczyły troski o integralny rozwój dziecka obejmujący obszar fizyczny, umysłowy, społeczny, kulturowy, moralny i religijny.

Wychowanie jako wspieranie rozwoju osoby ujmował w indywidualnym i społecznym, doczesnym i nadprzyrodzonym wymiarze ludzkiego życia jako harmonijnie wpisanego w tajemnice religii, natury i historii, upatrując w nich środki do integralnego rozwoju i wychowania nowych pokoleń. Dlatego polecane przez niego metody i środki wychowania dotyczyły troski o integralny rozwój dziecka obejmujący obszar fizyczny, umysłowy, społeczny, kulturowy, moralny, religijny. Miał świadomość, że pełny rozwój dziecka, w tym jego uczuć, które wyrażają stosunek osoby do siebie i innych ludzi, do Boga, ojczyzny i otoczenia, są wynikiem wzorców przekazywanych przez rodziców i środowisko. Chociaż zmie-

¹² Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, nr 1.

¹³ Kongregacja do spraw wychowania katolickiego, *Wytyczne wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości*, Watykan 1983, nr 1.

¹⁴ M.L. Opiela (red.), *Pedagogia integralnego rozwoju i edukacji w koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego. Podstawy teoretyczne i materiały metodyczne*, Wersset, Lublin 2022, s. 22.

¹⁵ Tamże, s. 23.

nają się czasy, style życia i wychowania, natura człowieka nie zmienia się, dlatego te wskazania pedagogiczne są wciąż aktualne¹⁶.

Bł. Edmund podkreślał wielkie znaczenie wczesnego rozwoju i wychowania dziecka, a opierając swą koncepcję wychowania na chrześcijańskim systemie wartości, wskazał na główną rolę czynnika nadprzyrodzonego oraz relacji osobowych. *Zakładał, że skuteczna ochrona osoby przed zagrożeniem może dokonywać się poprzez wychowanie i wspólnotę, czego prototypem jest rodzina. Chodzi o integralną edukację trwającą od najmłodszych lat przez całe życie człowieka, a realizowaną w relacjach międzypodmiotowych, międzypokoleniowych, budujących więzi poprzez wzajemną wymianę wartości, budowanie wspólnoty*¹⁷. Strategią oddziaływania wychowawczego jest budowanie relacji i dawanie dziecku świadectwa przez osoby dorosłe, szczególnie w rodzinie. Rozwój duchowy dokonuje się i wyraża w rozwoju umysłu, woli, kultury uczuć i bycia, świadomości ocen i postaw religijno-moralnych człowieka¹⁸. Ma to bardzo duże znaczenie w wychowaniu, którego zadaniem jest kształtowanie dziecka na dobrego, stworzonego na obraz Boga człowieka.

Umiejętności nawiązywania i kształtowania relacji osobowych z ludźmi i z Bogiem w postawie świadomej i ufnej zależności od Boga dziecko nabywa w wielorakich sytuacjach wychowawczych. Bardzo ważne jest zatem zorganizowanie właściwego wsparcia potencjalizowania jego możliwości jako osoby, która stoi przed koniecznością ciągłego aktualizowania siebie. *To wewnętrzne przeobrażenie, rozwój osoby ma zmierzać do pełnego udziału człowieka ochrzczonego w tajemnicy zbawienia, ujmowany jako istotny wymiar jego integralnego rozwoju w katolickiej myśli pedagogicznej. Wychowanie w swej istocie polega na wspomnianej aktualizacji dyspozycji stanowiących obiektywną naturę ludzką, która dokonuje się w dialogu osobowym i winna skutkować kształtowaniem postaw obejmujących i wyrażających całość osobowego istnienia*¹⁹.

¹⁶ Zob. M.L. Opiela, *Aktualność myśli pedagogicznej Edmunda Bojanowskiego i jej aplikacja we wczesnej edukacji; analiza procesu w perspektywie międzynarodowej*, „Biografistyka Pedagogiczna” 2 (2021), s. 81–105.

¹⁷ Tamże, s. 85.

¹⁸ Por. S. Jasionek, *Wychować człowieka*, Kraków 2007, s. 77–78.

¹⁹ M.L. Opiela, *Znaczenie liturgii w procesie integralnego rozwoju człowieka. Liturgika a pedagogika*, w: W. Pałęcki, A. Megger (red.), *Liturgia w relacji do nauk pozateologicznych* („Studia Liturgiczne”, t. 16), TN KUL, Lublin 2020, s. 12.

Bogata i ekspresywna emocjonalność dziecka sprzyja rozwijaniu wdzięczności, wolności i wrażliwości na potrzeby i problemy drugiego człowieka oraz ofiarnej służby wobec młodszych, słabszych, chorych, starszych i ubogich. Uczestnicząc z pełnym zaangażowaniem w podawane treści i sytuacje wychowawcze, uczy się ono otwartości na poznanie historii, tradycji, kultury narodu, ducha patriotyzmu, zachowując tradycje i obyczaje rodzinne, narodowe i religijne, wrażliwości na piękno natury, którą szanuje, pielęgnuje i chroni, oraz z troską o znajomość i rozwój kultury.

Analizy pedagogiczne wskazań bł. Edmunda oraz wyzwania pojawiające się w zmieniających się uwarunkowaniach i trendach laicyzacyjnych ukierunkowały poszukiwania rozwiązań praktycznych. *W przekazywaniu życia religijnego dziecku fundamentalne miejsce zajmuje postawa rodziców przejawiana w codziennym życiu, która nigdy nie jest wychowawczo neutralna – albowiem albo sprzyja swojemu dziecku w otwarciu się na Boga, albo odwrotnie. W wychowaniu religijnym w rodzinie pierwszym środkiem jest katecheza rodzinna, która ma przekazywać wiadomości religijne oraz uczyć postaw religijno-moralnych, wprowadzać w liturgię Kościoła i budzić świadomość apostołską, współdziałając i uzupełniając się przy tym ściśle z katechezą parafialną oraz szkolną*²⁰. Ważne jest tu wskazanie wynikające z koncepcji pedagogicznej Bojanowskiego, według którego osobę i wspólnotę można najskuteczniej ochronić przez wychowanie, w którym aspekt duchowo-religijny wysuwa się na czoło. Skoncentrowanie na tym, co jest wartością i szansą, z czujnością wobec zagrożeń, pozwoli wykorzystać dorobek ludzkości i indywidualne możliwości wychowanka dla dobra jego samego i wspólnoty²¹. Dla integralnego wychowania dzieci oraz wsparcia wspólnoty rodzinnej w budowaniu głębokich więzi międzyosobowych, międzypokoleniowych konieczne było opracowanie pedagogii katechez rodzinnej.

²⁰ R. Bieleń, *Duszpasterstwo rodzin mających dzieci czy duszpasterstwo dzieci? Posługa Kościoła katolickiego w Polsce wobec dziecka*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 23 (2006), s. 79–96, 87.

²¹ Zob. M.L. Opiela, *Osoba i rodzina wobec wyzwań cywilizacyjnych. Pedagogia integralnego rozwoju i edukacji w koncepcji ochrony Edmunda Bojanowskiego*, Lublin 2019, s. 38.

3. Proces opracowania *Katechizmu według bł. Edmunda Bojanowskiego*

Jak już stwierdzono, bł. Edmund Bojanowski nie napisał formalnie żadnego katechizmu, ale korzystając z jego pism zawierających wskazania dotyczące religijnego wychowania dzieci, można taki katechizm zrekonstruować. Dzieła tego podjął się ks. prof. Andrzej Kiciński, we współpracy z siostrami w ramach sekcji katechetycznej Komisji Wychowania Zgromadzenia Sióstr Służebniczek BDNP. Pod jego redakcją została wydana (wydawnictwo Werset, 2023 rok), książka *Katechizm według bł. Edmunda Bojanowskiego*. W redakcję poszczególnych katechez zaangażowane były siostry katechetki z odpowiednim przygotowaniem i dużym doświadczeniem praktycznym. Początkowo, od 2012 roku, prace sekcji dotyczyły analiz notatek bł. Edmunda w celu opracowania katechizmu, w czym ważne było odniesienie do stylu jego przekazu. Wychodził on bowiem z założenia, że harmonijne łączenie religii, kultury, przyrody i życia codziennego, wpisane w pory roku kalendarzowego i liturgicznego, jest skutecznym sposobem scalania nie tylko wszystkiego, co składa się na środowisko wychowawcze, w którym dokonuje się integralny rozwój dziecka, ale także wizji życia ludzkiego, którą sobie ono przyswaja.

Ks. prof. Kiciński wskazał pięć motywów podjętych działań. *Głównym motywem przygotowania całościowego katechizmu Bojanowskiego jest wciąż nowatorska myśl Błogosławionego dotycząca opracowania narzędzia katechetycznego dla dzieci i wychowawców wiejskich. Drugim motywem, dla którego warto prowadzić te prace badawcze, jest pamięć o źródłach historyczno-katechetycznych. Ten katechizm może stać się pomostem między katechetyką a historią wychowania, na którym znów się spotkają pedagogika i katechetyka – dziedziny pokrewne, które oddaliły się poprzez panowanie systemów liberalnych czy prądów sekularyzacji. Trzecim motywem konieczności wydania katechizmu Bojanowskiego jest brak współczesnych katechizmów powiązanych z kulturą polską, a zwłaszcza ludową. Czwartym motywem jest wierne oddanie oryginalności harmonijnego powiązania religii, natury i historii. W końcu piątym motywem, choć pewnie nie ostatnim, jest uporządkowanie materiału źródłowego i jego autentycznego przekazu do dalszych badań katechetycznych²².*

²² A. Kiciński, *Katechizm...*, dz. cyt., s. 70–71.

Na podstawie pogłębionej analizy *Katechizmu Kościoła katolickiego* wyodrębniono cztery części: w co Kościół wierzy, co celebruje, czym żyje i jak się modli. Dokonano wstępnej analizy porównawczej twórczości bł. Edmunda w odniesieniu do tychże części i rozpoczęto porządkowanie zasobu źródłowego. Inspirującymi treściami katechetycznymi w materiałach źródłowych były m.in. zapiski dotyczące dziesięciu przykazań i różnych form przekazu katechetycznego: od formy dialogicznej (pytanie – odpowiedź), przez wzmocnienie jej obrazem, do wielu zebranych modlitw, opowiadań, wierszy, pieśni, przysłów²³.

Intensywne prace redakcyjne katechizmu Bojanowskiego zostały oparte na sprawdzonej strukturze klasycznych katechizmów. W 2017 roku ks. Kiciński, opisując podstawy i motywy tych prac, wskazał, iż *na dzień dzisiejszy trudno jeszcze odpowiedzieć, jaki będzie to katechizm – mały czy średni. Konieczne są dalsze prace badawcze, które, zdejmując tylko archaiczną we fragmentach warstwę językową, ukażą w całości, co widać już we fragmentach – aktualność jego propozycji katechetycznych*²⁴.

W kontekście podjętych przez Komisję Wychowania działań zmierzających do opracowania pomocy służących ochronie osoby i rodziny w koncepcji bł. Edmunda Bojanowskiego pojawiły się nowe inspiracje

Wychowanie w swej istocie polega na aktualizacji dyspozycji stanowiących obiektywną naturę ludzką, która to aktualizacja winna skutkować kształtowaniem postaw obejmujących i wyrażających całość osobowego istnienia.

w opracowaniu katechizmu. Pedagogiczne analizy sytuacji rodziny i wychowania w warunkach postępującej laicyzacji i sekularyzacji kultury europejskiej, w akcentowaniu nade wszystko świeckiej strony życia, w zeświecczeniu rzeczywistości poprzez zainteresowanie kulturą, sztuki, ale też edukacji wyłącznie doczesną stroną życia i codzienności, pozwoliły wskazać aktualne wyzwania²⁵. Szczególnie zwrócono uwagę na zagrożenia wynikające z pozbawienia wychowania wymiaru religijnego, na oddziaływanie mediów niebezpieczne dla kształtowania wyobraźni, świadomości i zachowań oraz naturalnej dziecięcej wrażliwości na piękno

²³ Zob. tamże, s. 71–77.

²⁴ Tamże, s. 78.

²⁵ Zob. M. Opiela, *Osoba i rodzina...*, dz. cyt., s. 46.

i dobro. Natomiast brak kontroli i czujności ze strony rodziców wynika w dużej mierze z braku świadomości płynących stąd konsekwencji²⁶.

Także potrzeby wyrażane ze strony rodziców przyczyniły się do podjęcia redakcji katechizmu jako praktycznej pomocy dla katechezy rodzinnej.

4. Dostępność katechizmu dla katechezy rodzinnej

Od listopada 2022 roku *Katechizm wg bł. E. Bojanowskiego* jest udostępniony w wersji elektronicznej w Repozytorium instytucjonalnym KUL²⁷, a w 2023 roku został wydrukowany (w nakładzie 10 700 egzemplarzy)²⁸. Jest wykorzystywany przez rodziny jako praktyczna pomoc w przypominaniu, przeżywaniu i utrwalaniu sobie prawd wiary przez dorosłych i dzieci we wzajemnym dialogu. Staje się zatem swego rodzaju pomostem międzypokoleniowym dla rodzin w czasach, gdy rodzina doświadcza kryzysu, braku relacji przez mediatyzację i laicyzację życia.

Dla właściwego przekazu prawd wiary i wychowania dzieci w wierze przez rodziców i dziadków wprowadzono część *Porozmawiaj z dzieckiem* z propozycją pytań i odpowiedzi, które w tak ukierunkowanym dialogu pozwolą poznawać Boga zarówno przez osoby katechizujące, jak i katechizowanych²⁹. To był główny kontekst opracowania katechizmu, z udziałem wielu rodzin i młodych, którzy m.in. wyrażali opinie i udostępniili swoje zdjęcia.

Rodzina świadoma swej wielkiej godności i ważności w procesie wychowania swych dzieci może tak kształtować młode pokolenie, by było wrażliwe na świat zmysłowy i nadprzyrodzony, na Boga i wartości duchowe.

We wstępie wskazano, jak można korzystać z tego katechizmu; przekaz i przeżywanie treści w czasie rozmów zależy oczywiście od wieku dzieci, ich aktualnych doświadczeń w rodzinie oraz od jej specyfiki. Służy to przede wszystkim przekazowi wiary, wzajemnemu umacnianiu się

²⁶ Zob. tamże, s. 50–51.

²⁷ A. Kiciński (red.), *Katechizm według bł. Edmunda Bojanowskiego*, <http://hdl.handle.net/20.500.12153/3855>.

²⁸ A. Kiciński (red.), *Katechizm według bł. Edmunda Bojanowskiego*, Zgromadzenie Sióstr Służebniczek BDNP i Wydawnictwo Werset, Lublin / Dębica 2023.

²⁹ Zob. tamże, s. 8.

w niej oraz budowaniu głębszych relacji. Bezcenną pomocą w katechezie rodzinnej są pytania i odpowiedzi do podanych treści podejmowane w odniesieniu do codzienności w rodzinie, co pozwala też zachować poprawność analizy i rozumienia przekazu danej katechezy.

Katechizm wg bł. E. Bojanowskiego jest wykorzystywany także przez duszpasterzy i katechetów, np. do zaangażowania rodziców w przygotowanie się razem z dziećmi do głębszego przeżywania I Komunii św. dzieci. Dzięki udostępnionym nagraniom opowiadań do katechez przez aktorów lubelskich teatrów oraz możliwości wyświetlania zdjęć z wersji elektronicznej katecheci i prowadzący grupy dziecięce mają materiał uatrakcyjniający przekaz treści.

Duże zainteresowanie tym katechizmem znajduje wyraz zarówno w opiniach rodziców i katechetów, jak i pojawiających się recenzjach, np. pani J. Borowicz zamieszczonej w czasopiśmie „Studia Pastoralne” 2023, nr 19, s. 212–215. Wiele informacji zostało udostępnionych na stronach wydziałów katechetycznych, w prasie i internecie po konferencji prasowej zorganizowanej 21 września 2023 roku w Sekretariacie Episkopatu Polski³⁰. Podkreśla się, iż katechizm jest wielką pomocą dla rodziców, dziadków i wychowawców, by zainspirowani zarówno jego treścią, jak i formą wychowywali dzieci w duchu wiary, ale też, by odczytując własne i niepowtarzalne doświadczenia wiary żywej, dawali im świadectwo w podjętym dialogu i życiu. Tak mogą służyć religijnemu rozwojowi dzieci i kształtowaniu chrześcijańskiego klimatu rodziny.

Podsumowanie

Przekaz treści oparty na *Katechizmie Kościoła katolickiego* i odniesiony do rzeczywistości historycznej przez opowiadania oraz aktualnej rzeczywistości przez zdjęcia pozwala na pogłębiony dialog w rodzinie. Ubogaca go, a budowaniu relacji osobowych służy podejmowanie treści religijnych, moralnych, patriotycznych i społecznych. Rodzina świadoma swej wielkiej godności i ważności w procesie wychowania swych dzieci może tak kształtować młode pokolenie, by było wrażliwe na świat zmysłowy i nadprzyrodzony, na Boga i wartości duchowe. Pomoże też, by zachowania rytualne nie były przenoszone w sferę konsumpcji, ale

³⁰ <https://episkopat.pl/w-sekretariacie-kep-zaprezentowano-katechizm-wedlug-bl-edmunda-bojanowskiego>.

ukierunkowane na osobę, wartości, normy, wzajemne relacje. Katecheza rodzinna pozwoli pokierować czynnościami dziecka dla jego rozwoju na miarę osoby, pamiętając, aby tą miarą był obraz i podobieństwo Stwórcy. Oddziaływanie na dziecko miłością, wiarą i nadzieją przez członków rodziny owocuje w sposób naturalny skutkami w intelekcie i woli dziecka. Skutkiem oddziaływania relacjami osobowymi jest zapoczątkowanie współobecności i współtwórczości.

S. dr hab. **Maria Loyola Opiela** ze Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej (z Dębicy), prof. KUL, jest zatrudniona w Instytucie Pedagogiki tejże uczelni. Tam też studiowała pedagogikę i uzyskała stopień doktora nauk społecznych w zakresie socjologii, natomiast stopień doktora habilitowanego w zakresie pedagogiki uzyskała na UMK w Toruniu. Jej dorobek dotyczy zwłaszcza pedagogiki przedszkolnej i opiekuńczej, pedagogiki rodziny oraz historii myśli pedagogicznej.

✠ 2024 ~ Rok Modlitwy

O nieszczęśliwa dolo naszego żywota! W jakim niebezpieczeństwie tutaj żyjemy i z jaką trudnością poznajemy prawdę! To, co jest najjaśniejsze i najprawdziwsze, wydaje się nam ciemne i niepewne. Uciekamy też od tego, czego najwięcej powinniśmy szukać. Idziemy za tym, co jest dla nas zrozumiałe i jasne, choć jest to dla nas najgorsze i na każdym kroku szkodliwe. W jak wielkim niebezpieczeństwie i niepewności żyje człowiek! Jego bowiem wzrok, który powinien by prowadzić do Boga, pierwszy uwodzi go i oszukuje. Jeśli więc chcemy być pewni drogi, musimy zamknąć oczy i wejść w ciemności. Wtedy dusza będzie bezpieczna od nieprzyjaciół, którymi są jej domownicy, czyli jej zmysły i władze!

św. Jan od Krzyża